

השיעור המרכזי בבית הרב קוק רח' הרב קוק 9 ירושלים בכל יום שלישי 20:00

בסייעתא דשמיא

חוברת יז'
אמונה
ותורת הנפש

החלום א'

בקשת האני עצמי

אורות חיים מתורת הרב קוק - ספר הכוזרי
מאת: הרב יצחק חי זאגא

החלום

שלו' לכולם. לבקשת רבים, נתחיל ב"ה, לעסוק בעומקי האמונה ותורת הנפש היהודית. מרן הראי"ה קוק, היה מלמד אמונה, מתוך ספר הכוזרי לרבי יהודה הלוי, כבסיס לבנין האמונה המורחב, ואף אנו נלך בדרכו.

כשאנו פותחים את ספר הכוזרי, אנו נדהמים לגלות, שריה"ל בחר לפתוח את ספרו, בסיפור על מלך שחלם חלום. יש מי שיאמר, כי זהו בסך הכל פתיח, שתפקידו ליצור ענין. אבל כשאנו מגיעים לתשובת מלך כוזר לפילוסוף, ומוצאים שאת טענותיו הפילוסופיות המלומדות, דוחה מלך כוזר, בשם החלום שחלם, וכלשונו, 'רואה אני דברך נכוחים אבל אינם נאותים למה שאני מבקש.. הלא הוגד לי כי מעשי אינו רצוי..', אנו תמהים, איך יתכן שענק עולם כריה"ל, יהפוך סיפור על חלום, לעוגן אמוני מוצק כביכול, שמכוחו ועל פיו, תיבחן האמת האמונית הפילוסופית?! תמוה מאד.

בשל תמיהה זו, היה מי שטען, שאין זה ספר העומד באמות מידה מדעיות פילוסופיות, והפסיק משום כך ללמוד בו. הפסיד. כי דרכה של תורה היא, לבטל עצמך לחכמי ישראל, מוסרי התורה מסיני, ולתלות חסרון ההבנה, בחוסר עמקותך שלך. דוקא מתוך כך, זוכים, להבנות המדעיות העמוקות והגדולות ביותר, שאין דוגמתן בכל תורה אחרת. כל שאלה, הופכת למפתח של אוצר מדעי, וכל קושיה, למקור של מים חיים.

דוקא מתוך היחס הזה, לתורתו של רבי יהודה הלוי בכלל, ולחלום שהציב בפתח היכל האמונה בפרט, יתגלה אלינו הסוד העצום והנורא, שגנז הוא, בפתיח הגאוני הזה, לספרו.

שיעורי אמונה מפי הרב קוק

עיון באגרותיו של הרב קוק, מלמד על בחירתו העקרונית, בספר הכוזרי, בתור ספר הבסיס לשיעוריו באמונה. כך מתאר הרב באגרת תקא', 'על דבר האפשרות של שיעורי הלכות דיעות וכל החלק הרוחני שבתורה. על מדוכה זו ישבתי עדן ועדנים, ותודה לא-ל שהנני זה יותר משנתים מרצה שיעורים קבועים, איזה פעמים בשבוע, את הכוזרי...'

הרב, אמנם הטיף ללימוד מקיף של ספרי האמונה לדורותיהם, ולריכוזם בעבודה מאספת, כדרכו של מרן הבית יוסף בהלכה, וכפי שכתב בספרו 'אדר היקר', במאמר 'מעט צרי', וכפי שעולה גם מהתכנית הלימודית לשיבת 'מרכז הרב', במאמרי ראי"ה עמ' 64. ובכל זאת, בחר הוא בספר הכוזרי, כעמוד השדרה ללימודי האמונה. לחיזוק בחירתו זו של מרן הרב, הביא הרב צבי יהודה, שיחות הרצי"ה דברים 210, משם ר' ישראל משקאלוב, שהגאון רבי אליהו (הגר"א), היה אומר, 'שילמדו ספר הכוזרי.. שהוא קדוש וטהור, ועיקרי אמונת ישראל ותורה תלויים בו'.

סביב הכוזרי, השתרג והתרחב שיעורו של מרן הרב. הרב היה מוסיף ומלמד שיטות והבנות שונות, וכפי שכתב באגרת תקא', '...ואגבו (של הכוזרי), הנני כמובן נפגש בדרך הלימוד, עם הברורים של יתר השיטות, והפרטים השכליים והמוסריים הרבים היוצאים מהן'. אנו יכולים רק לנסות ולדמיין, מה היה מתרחש בשיעור קדוש כזה, כשמרן הרב, מלמד כוזרי, ומתוכו מפליג בים האמונה הגדול, בגאונותו השמימית המופלאה. אף אנו, אזובי הקיר, ננסה לאחוז בשיפולי גלימתו של מרן הרב, וללכת בדרכו.

רבי יהודה הלוי, חי בתקופת הראשונים, וסגנון כתיבתו, סגנון של ראשונים. כל משפט, כונס בתוכו עולמות שלמים. הניסוח קצר ועמוק, הסדר מחושב היטב, ורוח הקודש מרחפת על כל מילה ומילה. תכונות אלו, מחייבות אותנו, להתבונן היטב היטב, לעומקו של כל משפט וכל רעיון בספרו, אשר כדברי הרב, שם באגרת תקא', '...הכוזרי, בתור ספר המתפשט בהגיונותיו על רוב המקצועות של הלכות דיעות על פי דרכו, ושהוא בעצמו כולל תמציות של שיטות עמוקות ורחבות...'. כל משפט, הוא בבחינת תמצית קדושה, המצריכה עיון והרחבה.

כך לדוגמא בפתח שלפנינו, יש להבין מדוע בחר ריה"ל במלך כוזרי? מה פשר המשפט שנאמר לו בחלום? ומדוע בכלל לפתוח עם חלום?

אמונה לכל

בחירתו של ריה"ל במלך כוזרי, דמות שאינה יהודית, בתור מחפש האמונה שבסיפור, מבטאת את שאיפתה האוניברסלית של היהדות, להאיר את העולם כולו באור ד'. ההכרה העמוקה והיסודית, כי יהודי מברר היטב את מושגי האמונה שלו, לא רק בשביל עצמו, אלא לשם תיקון העולם כולו, מביאה לבריאות נפשית יהודית. וכפי שכתב הרב, באורות ישראל א' א', על אמונת כנסת ישראל, '...ואמונתה היא התמצית המסולת והמקור

המשפיע את הטוב והאידיאליות לאמונות כולן, וממילא הכח המבקר את כל המושגים האמוניים, עד שיביאם למדרגת שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד', ואלוקי קדוש ישראל אלוקי כל הארץ יקרא'.

אמנם, בשונה מהנוצרים והמוסלמים, ומסעותיהם העולמיים, בנסיון לכפות על העולם כולו את אמונתם, היהודי שוקע באמונתו בתוך עצמו, אינו מנסה לקרב את הגוים ליהדות, ובודאי שלא יעלה בדעתו לכפות אמונתו על מי מאומות העולם. אז איך מקיימים אנו את דברי הפסוק בתהלים קה' א', 'הודו לד' קראו בשמו, הודיעו בעמים עלילותיו'?

מלמדנו מרן הרב, בעולת ראי"ה א' עמ' רלג', בביאור עומק דברי ר' עקיבא בברכות נח., 'וההוד זה בית המקדש' - 'לא נצטוונו לשאת חרב ומלחמה ולקרא בשם ד' לעמים לא ידעוהו, כי אם כאשר יגדל שם ישראל, ועמים רבים יראו את ההוד והתפארת הקדושה, ושלום העולמים הנמשך מהוד דעות נשגבות כאלה.. (אזי) בלא פגישה של התנגשות, ובלא התגברות, ירוצו לבקש את ד' אלוקי ישראל.. ועמים רבים יבקשו את פני ד' בהר ציון, על פי תביעה, הבאה מהכרה פנימית מצידם, שזהו ערך פעולת ההוד, כהוד מלכות הנתון על מלך רב צדק ואביר חכמה, שמאהבה ורוממות נפש, ירוצו הכל להיכנס תחת דגלו'.

הדרך להיות 'לאור גוים' (ישעיהו מב' ו'), היא על ידי 'עם לבדד ישכון' (במדבר כג' ט'). עם ישראל דורש מעצמו, בונה את עצמו, הולך ומתעלה, עד שהאור יאיר בו, בהודו הנורא, לכל העולם כולו, והעולם יבוא מרצונו הוא, מכמיהתו אל האור הגדול שבישראל, לשמוע מאיתנו דבר ד'. בדיוק כמו מלך כוזר, שבחיפושיו אחר האמת האמונית, מצא את היהודי, אפילו במצבו הגלותי הירוד, מחזיק במסירות נפש, באמת האלוקית השוכנת בו, ועל אף מצבו המושפל, למד ממנו, ואף התגייר לבסוף. כל שכן היום, כשכבוד ישראל והצלחתו, הולך ומתגדל, צריכים אנו להתגדל באור תורתנו לעומקה, ולהאיר את האור בתוכנו, בעבור העולם כולו.

תפקיד החוצפה

בהקשר זה, יכולים אנו להבין את סוד דברי חז"ל בסוטה מט.: שבתקופת תחית ישראל, תהיה חוצפת הכפירה גדולה, וכפי שהסביר מרן הרב, על פי האמור בסיכומיו הקצרים של הרב מג. בארג, מתוך שיעורי כוזרי של הרב, במאמרי הראי"ה 486, 'תעודתן של ישראל בעולם הוא להשפיע על מהלך הדעות האלוקיות של האנושיות כולה, לזככו ולעדנו, עד שלבסוף ינוקה מכל הפגמים והמחשכים המטשטשים את צורתו - "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה" (צפניה ג'). ועל כן, על ישראל תמיד לדרוש מהאליליות והבערות, את משפט האמת'. זהו תפקידנו האלוקי.

אך מה קורה כשישראל אינם עושים תפקידם? אומר הרב, 'כשידי ישראל רפים.. ואינם מתעוררים להשפיע על מהלך הדעות העולמי, אז הכפירה מתגברת, ועמה "חוצפא יסגי". והכפירה לובשת גאות, לדרוש תשובות וביאורים מישראל. וכנסת ישראל מוכרחת להתעורר מתרדמתה הכללית, ולהפיץ אורה בעולם, זהו "סוד בעקבתא דמשיחא חוצפא

יסג", שממנה עצמה, הקב"ה מתקן רטיה, שעל ידי חוצפת האליליות לטעון על ישראל, כנסת ישראל מתעוררת לתחיה, להפיץ ולפזר את ענני הבערות...! תפקיד החוצפה שבעזיבת הדת, והכפירה העולמית בכלל, להתריס כנגד ישראל, ולעורר מהשינה העמוקה ששקעו בה, בכל הקשור ללימודי ובירורי האמונה האלוקית. לגרום לעם ישראל, לשוב ולהעמיק בפנימיות התורה, להאיר אורותיה בישראל, ומתוך כך, בעולם כולו. וכן כתב הרב, באורות התשובה ד' י', שההתרשלות בלימוד אור תורה הפנימית, גרם להריסה הרוחנית, והלימוד הזה, הוא אשר יביא את התשובה הכללית.

בלימודנו זה, אנו עוסקים בתרופה המדויקת שדורנו זקוק לה יותר מכל, ועל ידה יתעלה ישראל להאיר באורו הגדול, עד שיגיהו רשפי אורנו, לכל פינה ביקום. עד שתקוים בנו נבואת מיכה ד' ב', 'והלכו גוים רבים ואמרו, לכו ונעלה אל הר ד' ואל בית אלוקי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים'.

כל היהדות במשפט אחד

בחלומי, אומר המלאך למלך, 'כונתך רצויה, אבל מעשך אינו רצוי'. במשפט הקצר הזה, גזר ריה"ל בגאונותו האדירה, את סוד היהדות כולה, כל התורה כולה, כל מה שיש לעם ישראל לומר בעולם. כי היהדות, היא תורת החיבור בין האינסוף האלוקי, הבלתי נתפס, למעשה הסופי העולמי, הגשמי והמוגבל.

האמונה, שהאינסוף ברוך הוא, שאינו גוף ולא דמות הגוף, יורד הוא באורו האלוקי אלינו, ומתחבר כביכול, למציאותנו הארצית, כאמור בישעיהו ו' ג', 'מלא כל הארץ כבודו' - היא יסוד היהדות, והיא המביאה אותנו לשאיפת שלמות ותיקון, גם בחיי המעשה, חיי הגוף. זהו עיקר החידוש של ישראל בעולם. מלך כוזר יוצא למסע של בירור אמוני, ומחפש את מי שידע ללמדו ולהסביר לו, את הסוד הגנוז במשפט הקדוש הזה, סוד היתכנותו ואופיו של החיבור בין האינסוף לסופי, אשר ניתן למעשה, בידיהם של ישראל.

אבל יש לשים לב, שמסע החיפוש, התחיל בעצם הופעתו של החלום. על כן, ראשית לכל, יש להבין את עומק ענינו של הפתיח החלומי. מדוע יסוד ספר האמונה הקדוש של ריה"ל, הוא דוקא חלום? ומה יעשה מי שלא חלם? וכי הוא אינו צריך ללמוד אמונה?!

הנמר החלומי

לפעמים קל יותר להמחיש דברים, באמצעות משל או אפילו בדיחה. אז בואו תשמעו, על נמר חלומי ומאד חכם. אשה חולמת, שנמר רודף אחריה. היא בורחת וקופצת על גג בנין, והנמר אחריה. כדרכם של חלומות, המשחררים אותנו מכבלי המציאות, ובהם הכל אפשרי, היא מזנקת מגג הבנין ישירות לגג של מכונית נוסעת. אבל גם זה לא עוזר, והיא מוצאת את הנמר מאחוריה, על גב המכסה האחורי. היא קופצת מהרכב, רצה לתוך סמטה, ומגיעה לקיר. אין לאן ללכת. היא מסתובבת, ורואה את עיניו הירוקות והמפחידות

של הנמר, ממש מולה. אז בפחדה הנורא, היא שואלת אותו, אם הוא עומד לטרוף אותה. והנמר החלומי עונה לה תשובה כל כך עמוקה, 'תסלחי לי, אבל מאיפה לי לדעת? האם זה החלום שלי או החלום שלך?' מי שמניע את הנמר החלומי בחלום, הם רצונותיו, פחדיו, מאוייו הכמוסים, של חולם החלום בעצמו. החלום מאפשר לנו לפגוש את האני עצמי הפנימי שלנו, משוחרר מכבלי המציאות, מחומותיה ומוגבלותה.

בהצבת החלום בפתח היכל האמונה, מלמדנו ריה"ל, שהמסע לחיפוש אמונה, הוא בעצם, מסע פנימה, אל תוככי האני עצמי. כי אור האמונה והחיבור לד', הוא אור טבעי עצמי, הגנוז עמוק בפנימיות עצמותנו ממש.

באומות העולם לפי מדרגתם הנוכחית, מאיר הוא רק ליחידים אנשי קודש, כמלך כוזר. אבל בישראל, הוא מדרגת חיים קבועה, כלל ישראלית, המאירה בכל יהודי.

ישראל קדמו לתורה

מִרְן הָרֵב קוֹק בְּשׁוֹ"ת מִשְׁפָּט כְּהֵן קִמְד', מביא מספר מקורות מחז"ל כדי ללמד על מעלתם העצמית העצומה של כלל ישראל. נאמר בתנא דבי אליהו רבא יד', 'שני דברים יש בעולם ואני אוהבם בלבבי אהבה גמורה, ואלו הן תורה וישראל, אבל אני יודע איזה מהם קודם. אמרתי לו, בני, דרכם של בני אדם אומרים התורה קדמה.. אבל אני אומר: ישראל קדמו, שנאמר, 'קודש ישראל לד' ראשית תבואתה'. וכן בקהלת רבה א', 'הארץ לעולם עומדת, אמר רשב"י, וכי מי נברא בשביל מי, התורה בשביל ישראל או ישראל בשביל התורה? לא התורה בשביל ישראל? אלא תורה שנבראת בשביל ישראל, הרי היא קיימת לעולמי עולמים, ישראל שנבראו בזכותם, על אחת כמה וכמה'. ועוד בבראשית רבה א', 'ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל ב"ר יצחק, מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר'.

נתבונן בדברי אליהו הנביא - ישראל קדמו לתורה. כשאנו אומרים שהתורה קדמה לעולם, כוונתנו לומר, שהקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם. העולם נברא על פי תוכן התורה. כך גם כאן, כשאומר אליהו הנביא, ישראל קדמו לתורה, הכוונה היא, שהקב"ה הסתכל בישראל, וברא את התורה על פי תוכן עצמותם. וכן אומר רשב"י, שהתורה נבראה בשביל ישראל, ולא להיפך. וכן כתב ריה"ל בכוזרי ב' נו', 'לולא בני ישראל, לא היתה התורה בעולם'. אם כך, מדוע אנו כל כך עמלים בתורה, והרי האור כבר נמצא בתוכנו?

אומר הרב קוק באגרת תקנה', 'שני דברים עיקריים ישנם, שהם יחד בונים קדושת ישראל, וההתקשרות האלוקית עימם. האחד הוא סגולה, כלומר טבע הקדושה שבנשמת ישראל מירושת אבות.. והסגולה הוא כח קדוש פנימי מונח בטבע הנפש ברצון ד', כמו טבע כל דבר מהמציאות, שאי אפשר לו להשתנות כלל.. והשני הוא ענין בחירה, זה תלוי במעשה הטוב ובתלמוד תורה. החלק של הסגולה, הוא הרבה באין ערוך כלל, יותר גדול וקדוש, מהחלק התלוי בבחירה. אלא שברית כרותה היא, שהסגולה הפנימית לא תתגלה בזמן הזה כי אם לפי אותה המידה שהבחירה מסייעה את גילוייה, על כן הכל תלוי לפי רוב המעשה וקדושת האמונה ותלמוד תורה'.

אומר לנו הרב, שאף שכל האור והקודש, גנוז בתוך עצמותם הקדושה של ישראל, ברית כרותה היא, שהאור העצמי הישראלי, אינו מתגלה במילוי עוצמתו, אלא על ידי לימוד התורה וקיום מצוותיה, בקדושה.

מכל מקום, האור העיקרי, אליו מכוונת התורה כולה, הוא האור העצמי הכלל ישראלי, השוכן בכל יהודי. אמר ר' שמעון בן אלעזר, במו"ק כה., שגם יהודי שאינו שומר מצוות, שנפטר מן העולם, הרי זה דומה לספר תורה שנשרף. והרי לכאורה אינו שומר מצוות? אלא שעצמות נשמתו של היהודי, היא כספר תורה.

קרבת אלוקים לי טוב

החלום, מסייע לנו להשתחרר, מהשפעת מכלאות החומר המוגבלות, המאיימות לחסל את מרחבי חיותנו הרוחנית, ולגלות ולהתחבר לשאיפותינו היותר עצמיות, היותר טהורות. אמנם, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, בברכות נה., 'כשם שאי אפשר לבר בלא תבן - כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים'. וישנם גם חלומות, הבאים מקלקולים, ומבטאים פחדים בלבולים ויצרים. אבל החלומות האמיתיים, העצמיים והטבעיים, המגלים לעיני רוחנו את עצמותנו הפנימית, הם מלאי כמיהה טבעית, לחיים של שלמות, לא רק בצד הרוחני, אלא גם במציאות הגשמית המעשית. לא רק כוונות רצויות, אלא גם מעשים נעלים, שירוממו את כל מציאות חיינו. החלום מגלה לנו, שהתורה ומצוותיה המעשיות, היא בעצם שירת חיינו האמיתית. כי הכמיהה הטבעית הזו, לחיים שלמים רוחנית ואף גשמית, העולה מתוך עצם חיותנו, היא עובדה אלוקית, הנתונה בנו בטבע עצמותנו, ומהווה קצה חוט של חסד, שאם נאחז בו, נעיין בו, נברר אותו, נתאמץ להגיע לעומקו, נזכה על ידו להתקשרות באלוקים חיים.

יש אנשים המכריזים קבל עם ועולם, שאינם מאמינים באלוקים. אנשים כאלה יש לשאול - מיהו האלוקים שאינכם מאמינים בו? תארו לנו אותו. לפעמים תהיה התשובה הכנה, 'איני יודע'. אך לרוב נקבל תאור של מלך גדול, זר ומאיים, שיושב לו בשמים, יש לו הכל, לא חסר לו כלום, והוא מנחית מלמעלה ציווים מוזרים, שנוגדים את רצונותיו הטבעיים של האדם, הורסים לו את החיים, ופועלים נגד עצמיותו הפשוטה. בא ריה"ל ואומר למבולבלים אלו - באלוקים כזה, כפי שתיארתם אותו, גם אנחנו לא מאמינים...

באמצעות משל החלום מלמדנו ריה"ל, שאלוקי ישראל, אינו מתגלה אלינו מבחוץ לנו, אלא דוקא מתוכנו. אינו נוגד את טבעיותנו, אלא מלמדנו להתחבר לזרימת חיינו. אינו נוגד את עצמותנו, אלא מדבר אלינו מתוך החלומות הכי אישיים, טבעיים, עצמיים שלנו. כי האמונה היהודית, היא תורת התחברותו של האדם לאלוקים, בעצמותו הנשמטית, השואפת מעצם טבעה למשוך את האור מן האינסוף, ולבטאו במציאות המעשית.

בדבריו אלו, מחולל ריה"ל מהפכה תפיסתית אדירה. הפתיח החלומי אומר לאדם - דע לך, שאין אנו מתכוונים לעסוק באלוקים קר ומנוכר, מרוחק וזר, מפחיד ומאיים. הקרבה שלך לאלוקים היא כה גדולה, עד שכביכול נדבר, על החלומות הפנימיים העצמיים שלך.

האלוקים הוא מקור חיינו, הוא שורש חיותנו, וכל עצמותנו חלק אלוך ממעל היא. על כן, ככל שנחדור להבנה מעמיקה יותר של עצמותנו, נגלה את האלוים המסתתר בתוכנו אנו, ובפנימיות חיותה העצמית של המציאות כולה.

תחושת האני הנפרדת שלנו, נובעת מהסתתרות האלוים מבינתנו, אבל באמת הדברים, האני הנשמתי שלנו, אינו אלא ניצוץ ממנו יתברך. וכדברי חבקוק הנביא ב' ד', 'וצדיק באמונתו יחיה'. האמונה היא עצם חיותנו, גנוזה בתוך עצמותנו, בתוך חלומותינו. לכשנזכה לפגוש את האני שלנו משוחרר מכבלי המציאות ושעבודיה, בחלום פנימי טהור ומתוק, נגלה שכל רצוננו לעשות רצונו יתברך, משום שהוא עצם חיותנו.

אפשר לסכם את הדברים, בדבריו של מרן הרב, במאמרי הראי"ה עמ' 70, 'האמונה אינה לא שכל ולא רגש, אלא גילוי עצמי היותר יסודי של מהות הנשמה...'. עוד נחזור בהמשך השיעורים למילים הקדושות האלו, משום שיש צורך בכמה הקדמות, כדי להבינן על בורין, אבל מילים אלו, הן בעצם הסבר וסיכום תמציתי, לסוד הגדול שגנו רבי יהודה הלוי, בחלום בו פתח את ספרו. הרב צבי יהודה היה מדגיש בדברי הגר"א הנ"ל על ספר הכוזרי, 'שעיקרי אמונת ישראל ותורה, תלויים בו', את הקדמת האמונה בקדושתם העצמית של ישראל, לתורה. כי ספר הכוזרי מפתח את דברי אליהו הנביא, שישראל קדמו לתורה.

בקשת האני עצמי

לאור תורתו זו של ריה"ל, מסביר הרב קוק באורות הקודש חלק ג' עמ' קמ', את כל חטאי האדם, כהתנכרות לעצמיותו. לכן עבודה זרה, נקראת זרה, כיון שהיא זרה לעצמיותו. האלוים הזרים נקראים אלוהי נכר, משום שהם מנוכרים לנו, זרים לנו, לא עצמיים לנו. וכפי שכותב שם הרב, 'חטא ישראל, זנה אחרי אלהי נכר, את אניותו העצמית עזב...'.
אף החטא הקדום, חטא אדם הראשון, מוסבר על ידי הרב קוק כבגידה עצמית. 'חטא האדם הראשון, שנתנכר לעצמיותו, שפנה לדעתו של נחש, ואבד את עצמו, לא ידע להשיב תשובה ברורה על שאלת איך, מפני שלא ידע נפשו, מפני שהאניות האמיתיות נאבדה ממנו...'. הקב"ה שואל את האדם, איכה. איפה אתה. וכי הוא יתברך אינו יודע היכן האדם? מחדש מרן הרב במתיקות מיוחדת, שהקב"ה שואל את האדם, היכן האני שלך? למה בגדת בעצמי שלך?

חטא האדמה, מוסבר על ידי הרב, כחטא הבגידה בטבעיות העצמית, לטובת קרייריזם. הקב"ה ציווה על האדמה, להוציא עץ שהוא עצמו פרי, לא רק עושה פרי, והיא בחטאה, הוציאה עץ שעושה פרי, אך הוא בגזעו מר. מעין הקרייריסט, המוכר את היותו העצמית, את כל אופי תכולת הדרך, למען התכלית שמתאוה לה.

חטא האדמה, מוסבר על ידי הרב, כחטא הבגידה בטבעיות העצמית, לטובת קרייריזם. הקב"ה ציווה על האדמה, להוציא עץ שהוא עצמו פרי, לא רק עושה פרי, והיא בחטאה, הוציאה עץ שעושה פרי, אך הוא בגזעו מר. מעין הקרייריסט, המוכר את היותו העצמית, את כל אופי תכולת הדרך, למען התכלית שמתאוה לה.

חטא הלבנה, שנתקנאה בשמש, וביקשה להיות מלכת המאורות היחידה. לא שמחה בחלקה, בעצמיותה, במתנה שד' נתן לה. כיון שלא שמחה בחלקה, לא שמחה בעצמותה, שנתן לה האלוים, לפי יעודה ושליחותה, אמר לה, 'לכי ומעטי את עצמך' (חולין ס:). נתנה עיניה בחלקם של אחרים, אז גם העצמי שלה התמעט.

ומסיים שם הרב, 'וכה הולך העולם וצולל באבדן האני של כל אחד, של הפרט ושל הכלל'. ההתנכרות העצמית שבעבודה זרה, החיים על פי דעת האחר שבחטא אדם הראשון, הקרייריזם שבחטא האדמה, וחסרון העשירות של 'השמח בחלקו', בו חטאה הלבנה, כל אלה, מייצגים את התוכן הבוגדני המאפיין את כל החטאים - עזיבת האני עצמי. כי החוטא אינו פועל כנגד הוראה מבחוץ, אלא כנגד החוקיות הטבעית החקוקה בנשמתו הוא.

יתירה מכך, מסביר מרן הרב קוק, כל עבודת ד' הינה תהליך של 'בקשת האני עצמי'. ככל שזוכה האדם יותר ויותר לגילוי עצמותו, כך זוכה הוא למעשה להתגלות האלוק אליו. זוהי היציאה ממצרים, ממיצרי החומריות, אל החרות האמיתית, וכפי שמסביר הרב בעולת ראי"ה ח"ב עמ' רמה, 'החירות.. היא אותו הרוח הנשאה, שהאדם וכן העם בכלל, מתרומם על ידה, להיות נאמן להעצמיות הפנימית שלו.. מה שאין כן בבעל הרוח של העבדות, שלעולם אין תכן חייו והרגשתו מאירים בתכונתו הנפשית העצמית, כי אם.. במה שהאחר מוצא שהוא יפה וטוב'.

ומסיים הרב באורות הקודש, 'רוח אפינו משיח ד', זהו גבורתו הדר גדלו, איננו מבחוץ לנו, רוח אפינו הוא, את ד' אלוקינו ודוד מלכנו נבקש... את האני שלנו נבקש, את עצמנו נבקש ונמצא.. הסר כל אלהי נכר.. וידעתם כי אני ה' אלוקים, המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים, אני ה'."

המלחמות הפנימיות

לעומת הזדהותנו עם תפיסת החלום העצמי, עולים לנגד עינינו, כל אותן מלחמות פנימיות, כל אותם זרמים סותרים, הרוחשים להם בתוך אישיותנו. כאילו שני קולות שונים (לפחות...) מדברים בתוכנו, ואנו כמו יושבים ומאזינים להם, כצופה מן הצד שמתקשה להחליט מי צודק. השאלה הגדולה היא, אם באמת האלוקים מדבר אלינו מתוכנו, איש לפי מדרגתו, אז מניין הופיעו הקולות הסותרים האלה?

לפני שניכנס לעומקה של נקודה זו, חשוב מאד לשים לב, שבאופן טבעי, כל אחד מן הקולות הסותרים, מתהדר בתואר ה'אני' הטבעי שלנו, ומנסה לשכנע אותנו שהוא זה שמבטא את מה שאנחנו באמת רוצים. כל אחד מהקולות דורש שנשמע לו, משום שאל לנו לפעול בניגוד לרצונותינו הטבעיים. הוזה אומר - על כך שהאדם צריך להתחבר לחלום העצמי שלו, לאני האמיתי הטבעי שלו, אין כל "מחלוקת" בנפשנו. ידיעה זו חקוקה בתוכיות היסודית ביותר של חיינו. כל המאבקים הפנימיים מתחילים רק מהשאלה, מהו באמת החלום האמיתי שלנו. מהן שאיפותיו האמיתיות של האני שלנו. עובדה נפשית זו, מחזקת מאד את תפיסת החלום של ריה"ל, אבל מאידך, מעצימה את שאלת הכוחות המתנגדים הפועלים בתוכנו. כדי לפתור שאלה זו, עלינו לחזור אל הראשונות, אל מצבו הנפשי של אדם הראשון קודם החטא.

בפנימיותו של אדם הראשון קודם החטא, לא היה רע. ה'אני' הנשמתי שלו, שידר את הטוב והטהרה שבו, ללא שום סתירות. הרע העולמי, היה מחוץ לאדם, בדמות הנחש.

לאדם היה ברור, שהרע איננו חלק מהאני שלו, איננו שאיפתו הטבעית, ואינו שייך כלל וכלל לעצמיותו. אדם הראשון חטא, כשהחליט לנסות ולהיות משהו אחר. היה ברור לו לחלוטין, שהוא פועל בניגוד מוחלט לאני שלו. הוא ניסה להיות מה שאיננו.

חטאו זה של אדם הראשון גרם לשינוי מהותי במציאות האדם. הוא איבד את תחושת האני הטהורה והברורה. זהו עומק דברי הרב באורות הקודש שהבאנו לעיל, האומר, שהקב"ה שואל את האדם 'איכה', היינו איך איבדת את האני העצמי הטהור שלך, מפני 'שהאניות האמיתיות נאבדה ממנו..'. באכילתו מעץ הדעת טוב ורע, נכנס הרע והתערבב באדם. עתה נלחמים להם הטוב העצמי, והרע המזויף, בתוך אישיותו של האדם. עצמותו נשארה כמו שהיתה, טובה וטהורה, אבל הרע נצמד אליה כמו טפיל.

מעתה, יצרו הרע של האדם, לוקח את כח הטוב הפועל בתוכו, מעוות אותו, ומתרגם אותו לאנרגיה שלילית, תוך התהדרות מזויפת באצטלת ה'אני' הטוב שבתוכו. האדם, במדרגתו הנפולה שלאחר החטא, חש שהוא זה שרוצה לעשות חטא. שזהו רצון האני שלו. שכביכול זוהי טבעיותו, זהו רצונו הפשוט. ומדוע שיפעל בניגוד לאני שלו? חיי האדם כרוכים מעתה בעבודה של בירור עצמי, לגילוי וזיהוי הטוב העצמי האמיתי, והצלתו מן הרע המשתולל בתוכו בחוצפה של זר, המציג את עצמו כבן בית. כך הפכה מלאכת ההיטהרות וההתעלות של האדם, קשה לאין ערוך. בזעת אפך תאכל לחם.

פסיכולוגיה של חטא

עתה נוכל להבין לעומק את פסיכולוגיית החטא, באופי החדש שלבשה מלחמת היצר, לאחר חטא אדם הראשון. באדם יש נטיה טבעית חזקה מאד, לחיות את חייו, מתוך נאמנות גמורה, לזרמי החיים הרצוניים שעולים מתוכו. נטיה זו כשלעצמה היא נטיה בריאה וטובה מאד. אך גם יצר הרע שבאדם יודע להשתמש בה היטב.

כשנשאל אדם, מדוע תעשה מעשה כזה או אחר שתורת ישראל אוסרת? תהיה התשובה, 'זה מה שאני רוצה, ואיני רואה כל סיבה לפעול כנגד רצוני הטבעי'. יש אמת גדולה בתשובה זו. היהדות מעודדת ומכוונת את האדם, לגילוי ומימוש אורו העצמי. דא עקא, שאדם זה הוא חסר מודעות עצמית. הוא אינו מודע לכך, שמלבד האני הטוב והטהור שבו, יש בתוכו גם טפיל של רע, שמטה את רצונותיו הטובים, ומעוותם אל הרע, תוך שהוא משמר ומייחס להם, תחושה של רצון עצמי. בורותו של החוטא גורמת, שדוקא הוא, שחושב עצמו למשוחרר, וכביכול נאמן לרצונותיו, פרוצים ככל שיהיו, דוקא הוא, עבד של כוחות זרים, שאינם הרצונות העצמיים האמיתיים שלו.

במצב החדש, בלבול זר שמשתלט על תחושת האני של האדם, גורם לו לבגוד באישיותו, וללכת נגד רצונותיו הטהורים, הזועקים בתוכו לגאולתם. ההבחנות הן דקות ולא פשוטות. המורכבות אינה קלה. האדם לאחר החטא זקוק לסיוע מיוחד מלמעלה כדי שלא יטעה. זהו תפקידה של תורת ישראל. העיסוק בתורה מביא את האדם לחרות אמתית, למפגש אמיתי עם עצמותו, להיות נאמן באמת לאני הטהור שלו.

למעשה, גם אדם שמגיע לבית מרזח, לא עשה זאת אלא מתוך רצון אלוקי טהור, שהתעוות על ידי טפיל הרע, עד שהגיע לאן שהגיע. כי לרע מצד עצמו, אין חיים משלו. כדרכו של טפיל, הוא ניזון אך ורק מכוחות של טוב, שהצליח לגנבם לשירותו. כדי שיובנו הדברים היטב, להלן דוגמא, הממחישה את התהליך.

כפי שיוסבר בשיעורים הבאים, הנשמה שבתוך האדם, היא משהו מן האינסוף שחי בתוך גוף האדם. מאחר ומקורה באינסוף, היא חשה כל הזמן את מועקת גבוליות החומר. היא לא רגילה למוגבלות הזו. גוף שרוצה להגיע לירושלים, צריך לטרוח ולעבור הרבה תחנות. לעומתו הנשמה כמו "עוצמת את עיניה", והנה היא בירושלים. הצד הנשמתי שבאדם שייך לבלתי מוגבל, למשוחחר.

לעתים, צועקת הנשמה בחבליה, 'איני מסוגלת לסבול עוד, אני מוכרחה להשתחרר'. כוונתה כמובן, שמאסה היא בחומריות, ומבקשת נתיבות רוחניות עליונות, כפי טבע מקורה. אבל, המידות המקולקלות שהתישב עליהן הטפיל הרע, גורמות לאדם, לתרגם את הרצון האלוקי הטוב והטהור שעולה מתוך נשמתו, ל"שחרור" מסוג אחר לגמרי. הדעות העקומות של אדם זה, מובילות אותו לתרגם את הרצון האלוקי הטוב, שנגנב ועוות, לידי מחשבות על בית מרזח כזה או אחר, כדי "להשתחרר". לגוף האדם לא נותר אלא לבצע את המשימה.

כך, באופן אבסורדי עד כאב, מגיע אדם שהתעורר בו רצון אלוקי לשחרור מהחומר, לצלול באופן מבולבל והפוך לגמרי, אל החומריות היותר גסה. אם כשיצא לדרך, היתה הנשמה במצוקה מן הכלא הגופני, הרי כשהוא חוזר מהמקום הנמוך אליו השליך את רצונו האלוקי, מרגישה נשמתו כמי שהושלכה לתוך צינוק. במקום שחרור, קיבלה מועקת חומר קשה הרבה יותר. והכל בשל חסרונה של מודעות עצמית יהודית, שתורה ותדריך את האדם, כיצד להבין את עצמו, את מורכבות אישיותו. כיצד לזהות, מה רוצה האני העצמי שלו, ומה אינו אלא זיוף טפילי, פרי מעללי הרע שהתישב בתוך אישיותו.

הנה כי כן, החלום העצמי שבתוכנו דורש ליבון ובירור. יש מעשה רצוי ויש מעשה שאינו רצוי. בעקבות חטא אדם הראשון, הפכה בקשת האני עצמי, לעבודה גדולה, המצריכה תורה גדולה, שתדריך את האדם, הדרכה שלמה, רוחנית ומעשית, אל עומק עצמיותו הטהורה. מלך כוזר יוצא לחיפוש אחר התורה, שתוכל לעזור לו להגשים את חלומותיו. לנו יש את תורת ישראל העמוקה והפנימית, אך השאלה היא, עד כמה אנו עוסקים בה, ודולים ממנה את הכלים הדרושים לבנין אמונת חיינו.

לימוד אמונה לנוער

נער שמוצא בתוך עצמו את הקולות הסותרים, עלול להתבלבל ולייחס לעצמו, חוסר אהבת תורה, חוסר יראת שמים, וממילא גם "חוסר התאמה" לעבודת ד' בכלל. הוא עלול לומר בליבו, 'אם התורה אינה עצמית לי, חונקת את רצונותי הטבעיים, אז למה לי כל הענין הזה?' ואחריתן של מחשבות אלו מי ישורן. הכל בגלל חוסר לימוד אמונה.

לו היה לומד את תורת העצמיות הנשמית, והטפיל המתלבש על אורותיו הפנימיים, הצורך לדלות את האור המכוסה בחסרונות אישיותו וכן הלאה, היה מקבל כלי גבורה להתעלות רוחנית, וחיזוק ועידוד נפלא לכח הרצון שלו. אבל מאחר ואינו יודע אמונה, אינו מכיר את נפשו שלו, הוא מתבלבל.

מרב הרב קוק לא חסך שבטו ממערכת החינוך עוד בזמנו, וכך כתב שם באורות ג' עמ' קמ', 'באים מחנכים מלומדים, מסתכלים בחיצוניות, מסיחים דעה גם הם מן האני, ומוסיפים תבן על המדורה, משקים את הצמאים בחומץ, מפטמים את המוחות ואת הלבבות בכל מה שהוא חוץ מהם, והאני הולך ומשתכח...'. הנער לומד גאוגרפיה, ביולוגיה, כימיה, פיסיקה, אזורחות, אנגלית, ולפעמים גם ערבית וצרפתית ומוזיקה, ומה לא. הכל, חוץ מדבר אחד, מהאני עצמי שלו, שורש חיותו, מעיין החיים שממנו ידלה את אושרו.

מערכת החינוך הישראלית שלנו, מוכרחה להתחיל וללמד את הנוער, מה זו נשמה, מיהו האני עצמי האמיתי, ואיך חיים אותו נכון, ופועלים מכוחו בישרות בריאה. המורים עצמם, צריכים לעסוק בלימוד אמונה בעמקות, עד שידעו לעומק את תורת נפש היהודית, המלאה ב"כלי עבודה" מעשיים, ופתרונות עמוקים, להתמודדויות חינוכיות ונפשיות. אז יוכלו הם ללמד את תלמידיהם את סוד אמונת החיים.

עבד ד' הוא לבד חופשי

שאלה נפוצה בקרב בני נוער, אם התורה כל כך טבעית ועצמית לי, אז למה עבודת ד', היא להיות לעבד ד'? הרי מי שנאמן ומתחבר לעצמיותו שלו, אינו עבד אלא בן חורין. ובאמת כבר כתב ריה"ל בשירו, 'עבדי זמן, עבדי עבדים הם, עבד ד', הוא לבד חופשי'. על כן, בבקש כל אנוש חלקו, חלקי ד' אמרה נפשי'. אבל אם החיבור לד' הוא כל כך טבעי, כל כך עצמי, אז למה נוקט ריה"ל בלשון עבדות, ביחס לעבודת ד'?

נראה שזה בדיוק, מה שרצה ריה"ל לומר בשירו, שהעבדות לד' היא חרות האמיתית. הכיצד? הרי אם זו עבדות אז אין זו חרות, ואם זו חרות אז למה עבדות? כדי לענות על שאלה זו, ניקח דוגמת קיצון, שתסייע לנו להבין בבירור את הענין.

אדם שנפל לשימוש בסמים, הרי הוא פוגע בטבעו הבריא, וגופו מתרגל לצורך את הסם. כשיחליט לצאת מהשעבוד הנורא הזה לחופשי, הוא יצטרך לעבור תהליך של גמילה. בתהליך הקשה הזה, סובל המסומם מרעידות בגופו, זעה ותחושת קור. מי שיראה אותו, ואינו מכיר את התופעה לעומקה, יתהה מדוע לא נותנים לו את הסם, והלא לפי תגובותיו, הסם הוא טבעי ועצמי לו, צורך הכרחי. שהרי כל גופו רועד וזועק, לקבל את הסם.

אבל מי שמכיר ויודע את הדרך לחרות מן הסם, יודע כי תגובות אלו אינן אלא פרי עיוות טבעו הבריא של הגוף. כדי לצאת מן המחלה הזו, יש צורך לפעול בניגוד לתחושות הראשוניות. ולמרות שה"אני" כביכול זועק לקבל את החומר, יש למנוע אותו מן המסומם, עד שיתנתק מן הרעל הנורא הזה. כדי לחזור להיות בן חורין אמיתי, מוכרח המסומם, להתנהג כמו "עבד" לרצונם של אחרים, כדי שיוכלו לשלפו, מן הביצה שנפל אליה.

האני עצמי הטהור של האדם, נעטף בלבושי נפש מעוותים, כתוצאה מחטאים, או אפילו מחוסר התנהלות רוחנית נכונה. לכן, בכניסת האדם לעבודת ד', הרי עליו לפעול כמו עבד. להתעלם מתשדורות האני שלו, המבקשות לצרוך חומרים לא נכונים, מכח ההרגלים הרעים. האני יזעק לקבל את הסרטים הלא ראויים, או את הבילויים של ליל שבת, או את השינון הארוכות, או את הכבוד המדומה, והאדם צריך להתעלם מזעקת האני שלו, כי היא כרגע מייצגת את הטפיל שהתישב על המחשב המרכזי של האדם, ומשדר תשדורות שליליות, במעטה של רצונות עצמיים. ההתעלמות מהאני הבלתי מיושר אל עצמו, הנדרשת בתחילת כל תיקון, מייצרת תחושה של עבדות, ועל שם זה, נקרא האדם עבד ד'. אבל כפי שאומר ריה"ל, עבד ד' הוא לבד חופשי. כי רק הוא ישתחרר מכל העיוותים המזויפים, ויתחבר לאני עצמי האמיתי שלו.

אחרי תקופת העבדות, תבוא ההתרוממות ממדרגת עבד, למדרגת בן אצל אביו שבשמים. בן החווה את העובדה, שנולד מאביו, וחיותו נמשכת לו מאביו. אז ירגיש האדם במוחש, איך האני שלו צמא, לכל פרטי המצוות ואהבת ד', בהשתוקקות טבעית ובריאה.

כי מצות האלוקים שאנו מחויבים לקיימה, היא בסופו של דבר גם האמת הטבעית, הטהורה, והיותר עצמית לנו. וכל התנגדות שאנו חשים בתוכנו למצוות האלוק, אינה אלא תוצאה של עקמומיות שנכנסה בנו, חוסר ישרות ויציאה מטבעיות. בגידה בחלומותינו שלנו. בעצמיות שלנו. זהו המובן היותר עמוק של תורת ישראל, כתורת חיים ממש, המביאה את האדם לחרות אמיתית.

הזהירות מכולחן עצמי

תורת העצמיות הנשמטית, רואה את עצמיותו של האדם, כמרכז ההויה. עצמות זו, כפי שיבואר, היא היא הצינור והפתח של הבריאה כולה, להתחבר אל האינסוף ברוך הוא, ולקבל ממנו זרימת חיים. עובדה רוחנית זו, מכוונת את האדם לריכוז גדול בעצמותו, לדלות ממעמקי נשמתו את כל האור והטוב הגנוז בתוכה. הריכוז העצמי הזה, צופן בחובו סכנה של פולחן עצמי. מרוב התבוננות פנימית לסוד האני הנשמתי, מרוב כמיהה והשתוקקות להתגלות נועם ד' בהרגשתו הרוחנית, עלול האדם לראות בהרגשותיו אלו, חזות הכל. מבלי משים יתפכו תחושותיו הרוחניות למצפן החיים שלו. כל מעשה שיחוש כי הוא גורם לו להתעלות רוחנית, יסיק הוא מיד כי זהו רצון ד'. בדרך זו עלול הוא להגיע למצב בו מבלי משים, ישמע הוא להרגשותיו הרוחניות גם כשהן סותרות את רצון ד'. הסגידה לתחושותיו הפנימיות, לעצמיותו, עלולה להביא אותו באופן אבסורדי, לריחוק מהאלוקים. והוא לא יבין כיצד זה קרה, והרי עצמותו חלק אלוך ממעל היא, ומדוע שלא ינהל את חייו על פיה.

מרן הרב קוק מסביר, באורות הקודש ח"ב עמ' רפג', שטעותו של צדיק כזה נובעת מאי ידיעה עד היכן מגיע שורש עצמותו של האדם. כבר בשערי תורת העצמיות הנשמטית, יש להבהיר כי עצמיותו של האדם באה ממקום הגבוה מכל תחושה של נעימות, עליונה

ומעודנת ככל שתהיה. 'ממקור החיים שהוא למעלה מן החיים', כלשונו של הרב. למקום גבוה כזה לא יכולה הכרתו של האדם להגיע. על כן אין לנו כל דרך לדעת, מה באמת תואם את רצון ד', מה באמת עצמי לנו, מתאים לעצמותנו בשורשה האלוקי, אלא על פי הדרכתה של תורת ישראל. רק הליכה בדרכי ההלכה היהודית יכולה לכוון את האדם לעצמיותו האמיתית.

אם הרגשתך הרוחנית אומרת אחרת, עליך לדעת שכשם שהיצר מטעה את החוטא, לחשוב שתאוותו היא כמיהתו העצמית והפנימית ביותר, כך גם עלול האדם בצדיקותו, לטעות ולייחס עצמיות ואף אלוקיות, להרגשות רוחניות, שעם כל גובהן הרוחני, מוטעות הן. רק דבר ד' זו הלכה, יכול ללמד אותנו מה באמת רצון ד'. אם הרגשה רוחנית של צדיק, נוגדת את ההלכה, יהיה עליו להניח בצד את תחושותיו הרוחניות, מדהימות ככל שיהיו, ולנהוג על פי ההלכה.

האלהת הרגשותיו הרוחניות של האדם, גם אם הן במדרגה גבוהה ביותר, גובלת בעבודה זרה מעודנת. כי עילאיות יהיו הרגשותיו ככל שיהיו, לעולם לא יהיו הן האלוקים בעצמו. שהרי אף הגילוי הסודי והרזי ביותר, העילאי והפלאי ביותר, בו מתגלה האלוקים בעולמו, חשוך הוא לפני עילת כל העילות ברוך הוא, שאין לאדם כל יכולת לתפסו בעצמותו. זוהי בדיוק המתנה המיוחדת שבקבלת התורה. האפשרות כאן בעולמנו זה, להתנהג על פי רצון ד' בגובהו הבלתי נתפס. למשוך חיים ממקור החיים על ידי תורת חיים.

מרב הרב קוק מסביר כי טעות מעין זו שתוארה לעיל, היא הטעות בה חטאו צדיקי עליון, נדב ואביהוא בני אהרון הכהן. כזכור, בעת חנוכת המשכן, חשו בני אהרון, נדב ואביהוא, צמאון אדיר לקרבה אלוקית מתלהבת. תחושתם הרוחנית העצמית כביכול, סחפה אותם ליזום הקטרת קטורת שד' לא ציוה. הם עשו מעשה זה מתוך געגועים גדולים להתעלות עצמית פנימית, לנועם רוחני עליון. לכאורה, היש טוב מזה? בכל זאת, נענשו כחוטאים, אף שפעלו מתוך רצון עז להתקרב לד' על פי תחושתם העצמית, מאחר ופעלו בניגוד להלכה המבטאת את ציווי ורצון ד'.

כך מתוארת תחושתם, בספר אוהב ישראל פרשת אחרי מות, 'אף שהרגישו בעצמם שנשמותיהם נדבקים בנועם העליון, והם מתים מענין זה, מכל מקום לא נמנעו מלמסור נפשם ורוחם ונשמתם, ולא רצו לפרוד את עצמם מנעימות חביבות עריבות העליון'.

התאור הזה מלמדנו, כי לא מדובר כאן בחטא רגיל. פה מדובר בחטא של צדיקים המצויים במדרגות מאד גבוהות. הטעות היא דקה, ונובעת מרצון אדיר להידבק בד', ודוקא משום כך, היא יותר מסוכנת. מסביר הרב קוק, כי צדיקים עליונים אלו טעו בהבנת גובה מקורה ועצמיותה של נשמתם. הם יחסו לתחושת הנועם העליונה שחשו, את שיא עצמיותם, ולא ידעו שנשמתם מגיעה עוד יותר גבוה מעל גבוה, במקום שאין להם בו תפיסה, ואפילו לא הרגשה רוחנית, אדירה ומדהימה ככל שתהיה. זהו סוד ההלכה היהודית.

דוקא בזמן השראת השכינה בישראל. דוקא בזמן ההתרגשות הגדולה שהתחוללה בליבם של כל ישראל בכלל, ובליבם של צדיקים עליונים אלה בפרט, דוקא כשהלבבות נפתחו

לנשמתא דאורייתא, לרזי התורה ונשמת נשמתה, דוקא אז באה האזהרה הגדולה מפולחן העצמי, כזה שד' לא ציוה. להזהיר מפני הזיות של התעלות, הנוגדות את מצוות ד'.

בהתבוננות עמוקה יותר נוכל לומר, שרק מי שמשעבד את עצמיותו לרצון ד', רק מי שמבין שיש להעדיף את צו ד', גם על פני הבנתו והרגשתו הרוחנית הגבוהה ביותר, רק מי שזוכר את מיקומה הנכון של עצמותו בתוך המפה העולמית והעל-עולמית האלוקית, רק הוא נאמן באמת לעצמיותו, שכל כולה אינה אלא בריאה אלוקית, שברא הבורא יתברך, להאיר בה את עולמו. ואפשר שזהו סודו הגדול של רבי עקיבא, שעלה לרקיע על ידי שם, ויצא בלא פגע, משום שהיה איש ההלכה ביסודו, ולא "הציץ", לא חרג מגבולותיו.

זהו שרומז ריה"ל בהכנסת המלאך לחלומו של מלך כוזר. אכן העצמי שלך מדבר אליך, מתגלה אליך, דוחף אותך ללכת קדימה. אכן, אנו מתעתדים לעסוק בחלומות שלך. אבל, אל תשכח. הארה חלומית זו עם כל אופיה העצמי, אינה אלא דבר האלוקים המתגלה אליך מתוך עצמותך. מלאך האלוקים מדבר אליך בחלומך. החלום איננו חגיגה של עצמיות אנוכית, אלא התגלות האלוקים אלינו באמצעות עצמותנו. זהו סוד המלאך הדובר אל מלך כוזר בחלומו.

החלומות הגדולים

כתב מרן הרב, באורות הקודש חלק א' עמ' רכו', 'החלומות הגדולים יסוד העולם הם. המדרגות שונות הן. חולמים הם הנביאים, בחלום אדבר בו. חולמים הם המשוררים בהקיץ, חולמים בעלי המחשבה הגדולים לתקון העולם. חולמים אנו כולנו בשוב ד' את שיבת ציון'. החלום אינו דבר אקראי מקרי, אלא כשרון רוחני אלוקי, שנתן הקב"ה לאדם, כדי להתקרב אליו, ולתקן את העולם. כל חזון, כל אידיאל, כל מחשבה לתיקון העולם, אינם אלא בבחינת חלום, אשר כמו נקודת החולם שמעל האות ו', מתרוממים הם מעל לכבלי המציאות, וצופים קדימה, אל העתיד המתקון, החלומי. ההתעלות לתוך עומקי האני עצמי, היא שמאפשרת לאדם לחלום, לשבור את חומות המציאות הבלתי מתוקנת, ולשאוף ולפעול קדימה, לתיקונו האיש, ולתיקון העולם כולו.

ממשיך הרב, 'הגסות של החיים החברתיים, בהיותם שוקעים רק בצידם החומרי, נוטלת את אור החלום מן העולם.. את עליתו העליונה, מהמציאות הקודרת, עד שהעולם מפרפר במכאובים מתוך עקיצותיה הארסיות של המציאות, חסרת זוהר החלום..'. ישנם אנשים, מיואשים וחסרי תקווה, המציגים את הסתכלותם העצובה והמסכנה על העולם, כהסתכלות מאד מציאותית, "עם שתי רגלים על הקרקע", ובזה מוסרים הם את עצמם, ואת כל הסובבים אותם, ל'עקיצותיה הארסיות של המציאות חסרת זוהר החלום'. מבחינתם, המציאות אינה אלא המציאות החומרית הצרה, וכל המימד הרוחני של החיים, שייך אך ורק ל"רחפנים".

על תפיסתם העקומה, של מסכנים אלה, אומר הרב, 'כמה גדולה היא הטעות של המתפארים במציאות הלקויה, בעת אשר רק החלום החופשי, המורד במציאות וגבוליה,

הוא הוא באמת, האמת היותר היותר של המציאות'. החלום שבתוככי האדם, הוא האמת המציאותית. האנשים "הריאליים" המגבילים עצמם, לחומות המציאות ההווית, הקטנה והמוגבלת, מבלי להאמין ביכולת האדם להשתחרר מכבליה, ולהתרומם לעתיד טוב יותר, דוקא הם, שמתהדרים בהיותם אנשים מציאותיים, הם הכי בלתי מציאותיים. מכורים הם להזיית שקר מגבילה וחונקת.

בפתיח החלומי, אומר לנו ריה"ל, שראשית יש לחנך את האדם להאמין בחלומו העצמי. ביכולתו הטבעית להתרומם מהמציאות המוגבלת, אל המציאות האלוהית העליונה, השורשית, הפנימית, אשר ממנה ניזון העולם כולו, ומקבל את חיותו, בכל יום ובכל רגע. החלום מקבל כאן, משמעות עמוקה ורחבה, בתור כשרון האדם, להתרומם מעל הסופיות המוגבלת, ולהתקשר מתוך עצמותו שלו, אל האינסוף, מקור כל תקוה, לתיקון עתידי, ובכך היניקה החלומית הזו, לקום ולשנות את העולם.

לשוב אל עצמנו

אפשר לומר, שרוב הבלבול הנורא ששורר כיום בהתנהלותנו הפרטית והלאומית, נובע משכחת האני עצמי. וכפי שכתב מרן הרב באורות התשובה טו' י', 'כששוכחים את מהות הנשמה העצמית, כשמסיחים דעה מלהסתכל בתוכיות החיים הפנימיים של עצמו, הכל נעשה מעורבב ומסופק'. התרופה למצבנו המיוחד אף היא מפורטת שם, 'והתשובה הראשית, שהיא מאירה את המחשכים מיד, היא שישוב האדם אל עצמו, אל שורש נשמתו, ומיד ישוב אל האלוקים, אל נשמת כל הנשמות, וילך ויצעד הלאה מעלה מעלה בקדושה ובטהרה. ודבר זה נוהג בין באיש יחידי, בין בעם שלם, בין בכל האנושיות, בין בתקון כל ההויה כולה, שקלקולה בא תמיד ממה שהיא שוכחת את עצמה'.

אנחנו צריכים לחזור ולהיזכר מי אנחנו, איך קוראים לנו. ללמוד ולהכיר את אור ד' השוכן עמוק בתוך כולנו, ואת תפקידנו האוניברסלי המיוחד, הנובע מכך.

ד' יזכנו להיות ישראלים אמיתיים, מחוברים לעצמנו, ובזה תבוא גאולתנו, היא גאולת העולם כולו.

בברכת חזק ואמץ לכל עם ישראל

אורות לדרך

להתחיל את היום באורות

10 דקות יומיות מתורת הרב קוק

באזירה מעט אקטואלית

ישירות לסלולרי שלך!

להצטרפות לתפוצת אורות לדרך – orot.laderech@gmail.com

לאתר הסלולרי

אורות לדרך

לשיעורים מוקלטים ולחברות הקודמות - הכנסו לאתר
רוח ירושלמית yerushalayim.org.il

החפצים להפיץ החברות באזור מגוריהם
יפנו אלינו בדואר אלקטרוני
או למשה: 050-6-238-938

לתגובות, הערות, והצטרפות לתפוצה:
toratharav@gmail.com

לעילוי נשמת אריה בן יעקב משה הכהן פריד זצ"ל תנצב"ה